

Koordinačné zlúčeniny

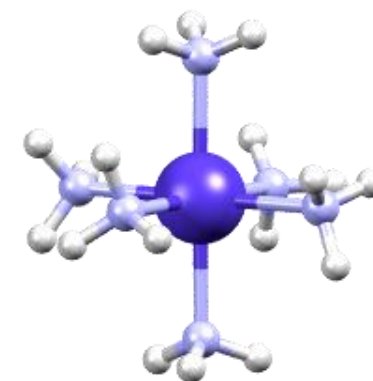
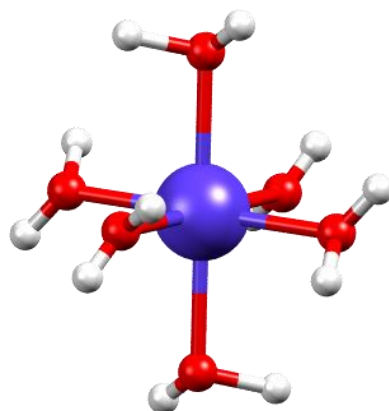
Alfred Werner

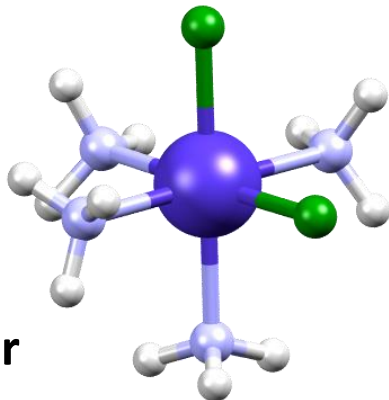
(12.12.1866 – 15.11.1919)

Nobelova cena za chémiu, 1913

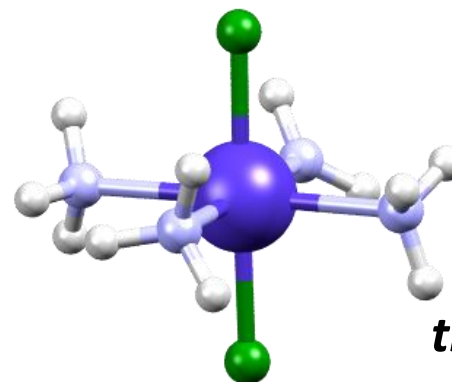
- V roku 1893 predpovedal oktaédrickú štruktúru komplexov prechodných kovov

- Predpovedal geometrickú izomériu v zlúčenine $[\text{Co}(\text{NH}_3)_4\text{Cl}_2]\text{Cl}$

cis- $[\text{Co}(\text{NH}_3)_4\text{Cl}_2]$ izomér
purpurová farba

trans- $[\text{Co}(\text{NH}_3)_4\text{Cl}_2]$ izomér
zelená farba

Základné pojmy

Koordináčna (komplexná) zlúčenina: zlúčenina zložená len z komplexných častíc (komplexov) alebo z komplexných aj nekomplexných častíc.

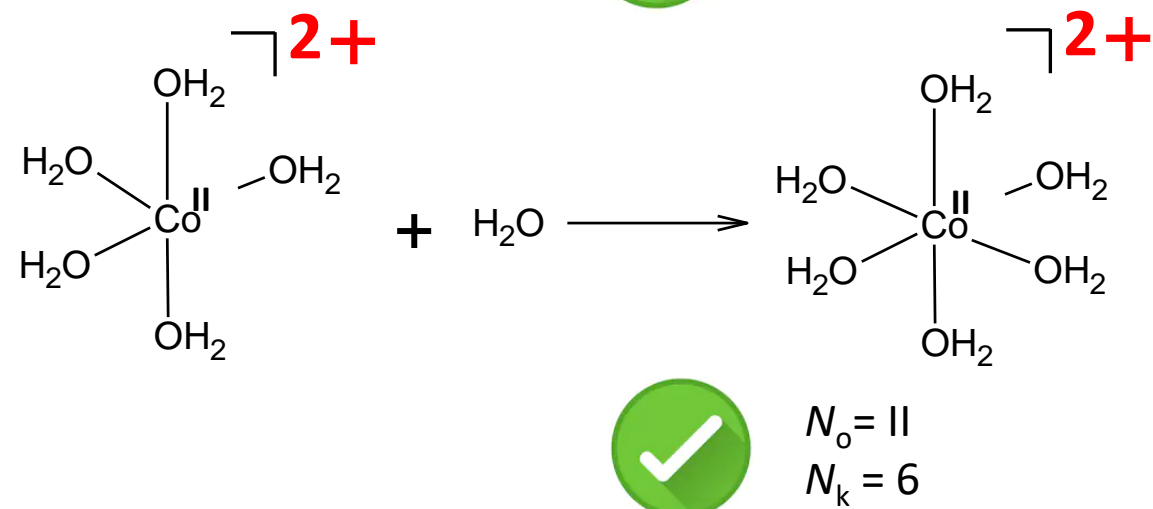
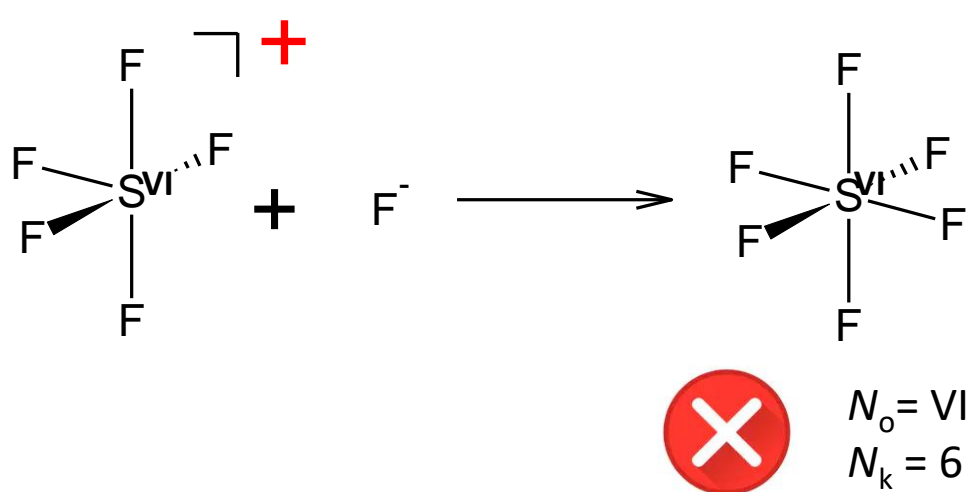
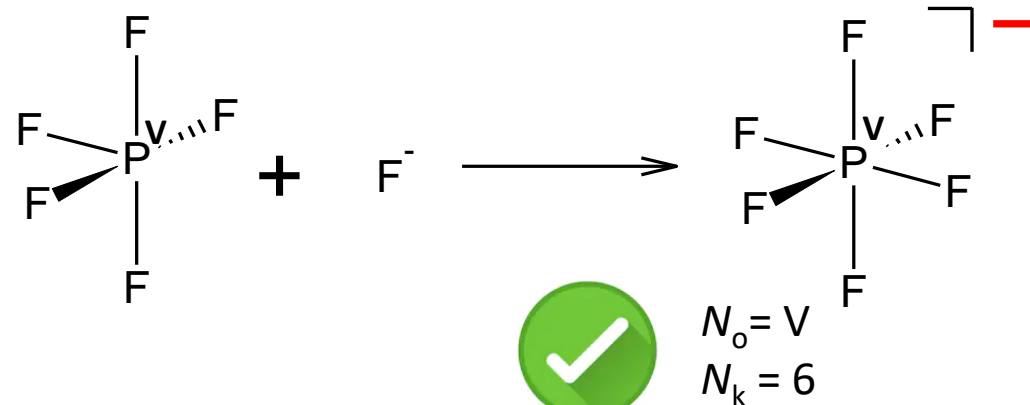
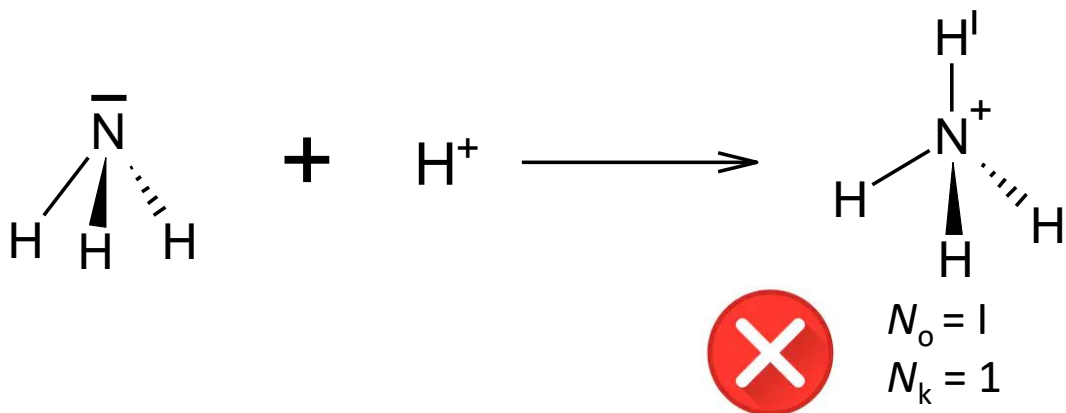
Komplex (komplexná častica): molekula alebo ión (komplexný katión alebo anión) zložený z **centrálneho atómu** charakterizovaného oxidačným (N_o) a koordinačným (N_k) číslom a z **ligandov** (molekuly, ióny), pričom $N_k > N_o$. Počet donorových atómov ligandov viazaných s centrálnym atómom vyjadruje **koordinačné číslo N_k** .

Centrálny atóm: akceptor elektrónových párov (Lewisova kyselina), má k dispozícii voľné orbitály s vhodnou energiou a symetriou. N_o centrálnych atómov je zvyčajne kladné, no existujú aj komplexy s $N_o \leq 0$.

Ligandy: donory elektrónových párov (Lewisové zásady). Ak sa ligand skladá z viacerých atómov (napr. NH_3 , CN^-), potom atóm priamo viazaný na centrálny atóm sa nazýva **donorový atóm**.

Koordinačný chromofór – súbor centrálného a naň viazaných donorových atómov. Ak sú všetky ligandy rovnaké, hovoríme o **homogénnej** koordinačnej sfére. Ak sú k centrálnemu atómu viazané rôzne ligandy, je koordinačná sféra **heterogénna**.

Komplexotvorné reakcie: reakcie **Lewisovej kyseliny** s **Lewisovou zásadou**, ktorých priebeh je podmienený vznikom **donorovo-akceptorovej väzby v komplexnej častici**. Nie každá častica, ktorá obsahuje donorno-akceptornú väzbu sa však považuje za komplex. Časticu nazývame komplexom ak platí $N_k > N_o$.

Základné pojmy

- **[Co(NH₃)₆]Cl₃** – koordinačná zlúčenina

[Co(NH₃)₆]³⁺ - komplexný kation

Co^{III} – centrálny atóm $N_k = 6$, $N_o = III$

NH₃ – ligand

6 x N – donorový atóm

{CoN₆} – koordinačný chromofór

=> homogénna koordinačná sféra

- **[Pt(Cl)₂(NH₃)₂]** – koordinačná zlúčenina

[Pt(Cl)₂(NH₃)₂] – neutrálny komplex

Pt^{II} – centrálny atóm $N_k = 4$, $N_o = II$

Cl, NH₃ – ligandy

2 x Cl, 2 x N – donorové atómy

{PtCl₂N₂} – koordinačný chromofór

=> heterogénna koordinačná sféra

- **K₄[Fe(CN)₆]** – koordinačná zlúčenina

[Fe(CN)₆]⁴⁻ - komplexný anión

Fe^{II} – centrálny atóm $N_k = 6$, $N_o = II$

CN⁻ – ligand

6 x C – donorový atóm

{FeC₆} – koordinačný chromofór

=> homogénna koordinačná sféra

- **[Co(NH₃)₆][Fe(CN)₆]** – koordinačná zlúčenina

[Co(NH₃)₆]³⁺ - komplexný kation

[Fe(CN)₆]³⁻ – komplexný anión

Co^{III} a Fe^{III} – centrálny atómy $N_k = 6$, $N_o = III$

CN⁻, NH₃ – ligandy

6 x C, 6 x N – donorové atómy

{CoN₆} – koordinačný chromofór

{FeC₆} – koordinačný chromofór

=> homogénna koordinačná sféra pre oba komplexné ióny

Charakteristika a klasifikácia ligandov

Ligandy: Počet donorových atómov, ktorými sa ligand koordinuje *na jeden centrálny atóm* vyjadruje **denticita**. Ligand môže byť monodentátny, didentátny, tridentátny (jednodonorový, dvojdonorový, trojdonorový) atď.

- **Monodentátne ligandy:**

H_2O –akva; NH_3 – ammin; F^- , Cl^- , Br^- , I^-
pyridín (py)

Ambidentátne ligandy – sú špeciálny prípad *monodentátnych* ligandov. Obsahujú dva donorové atómy, a na centrálny atóm sa koordinujú jedným z nich

$\underline{C}N^-$ – kyanido; $\underline{N}C^-$ – izokyanido

$\underline{O}CN^-$ – kyanáto; $\underline{N}CO^-$ – izokyanáto

$\underline{S}CN^-$ – tiokyanáto; $\underline{N}CS^-$ – izotiokyanáto

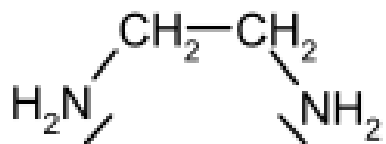
$\underline{Se}CN^-$ – selenokyanáto; $\underline{N}CSe^-$ – izoselenokyanáto

N_3^- – azido, $\underline{N}O_2^-$ – nitro, $\underline{O}NO^-$ – nitrito

Charakteristika a klasifikácia ligandov

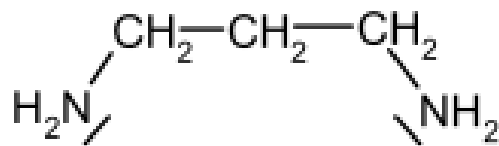
Príklady viacdentátnych chelátujúcich organických ligandov:

1,2-etándiamín

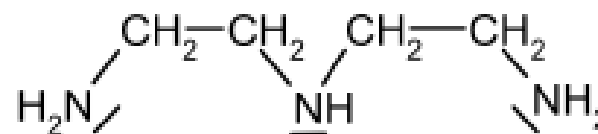
en

1,3-propándiamín

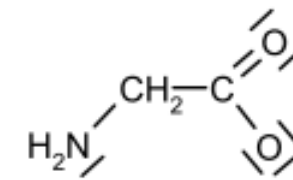
pn

dietyléntriamín

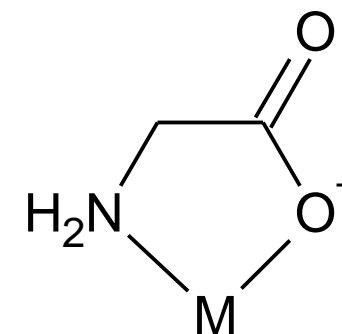
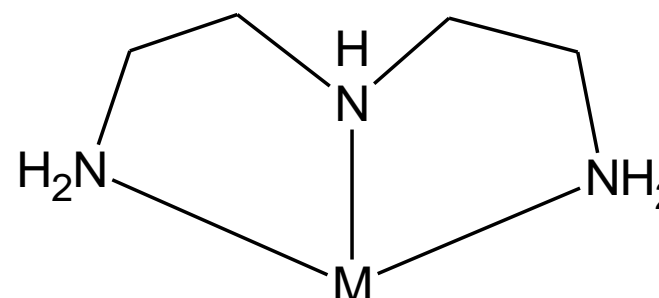
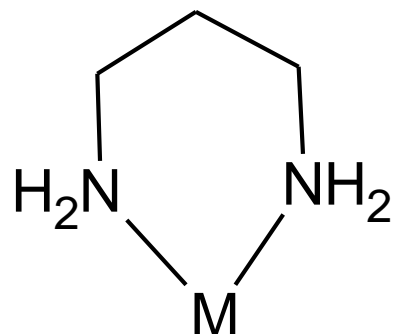
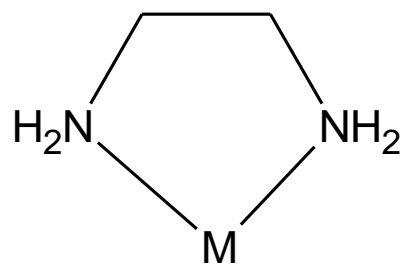

dien

glycináto

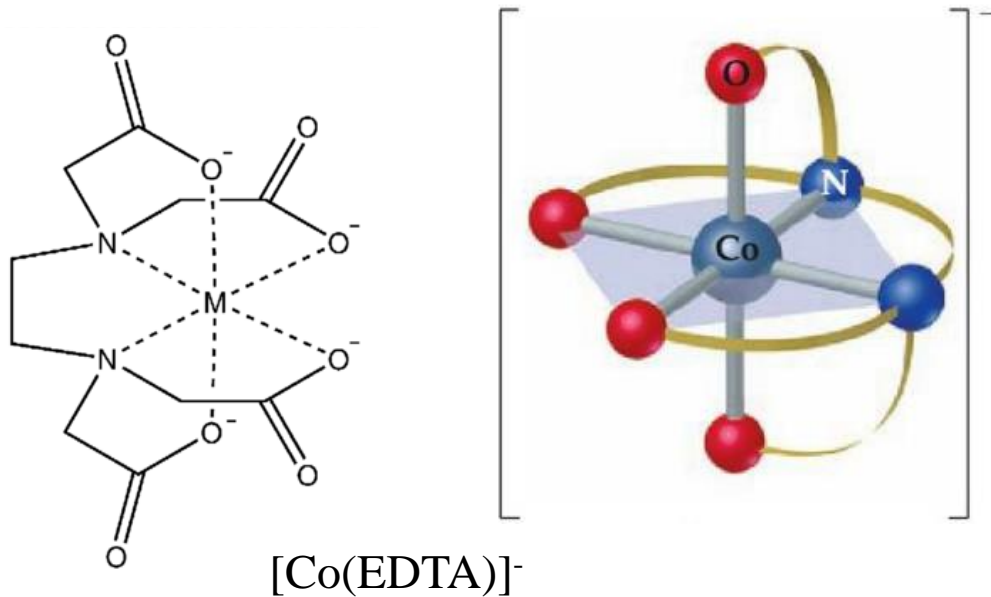
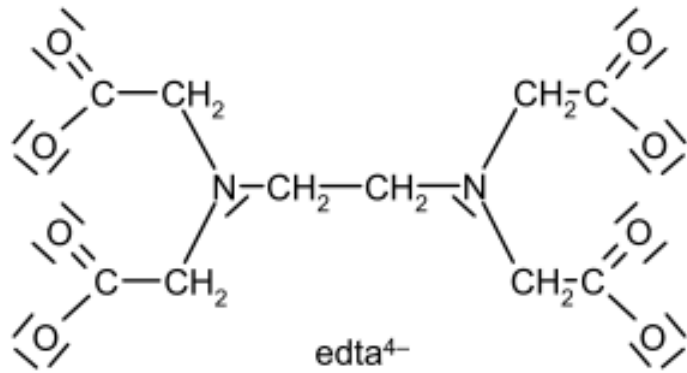
gly⁻

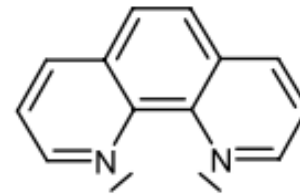
Charakteristika a klasifikácia ligandov

Príklady viacdentátnych chelátujúcich organických ligandov:

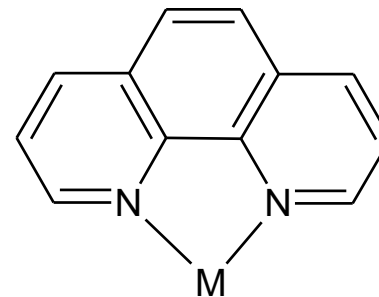
etyléndiamíntetraacetát

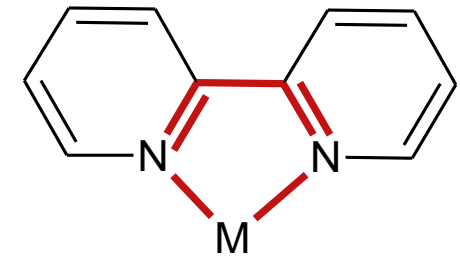
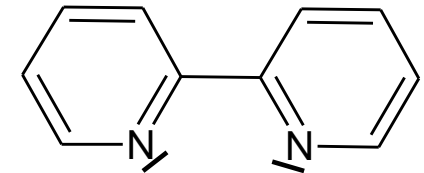
1,10-fenantrolín

phen

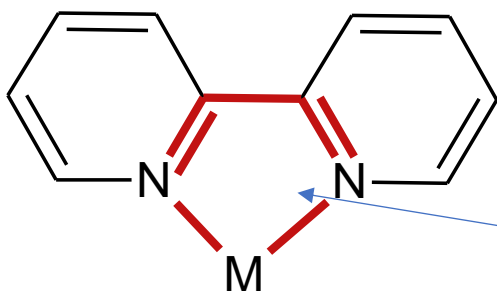

2,2'-bipyridín

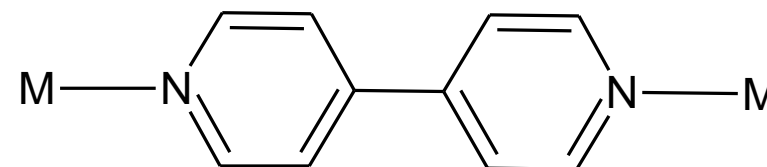
Charakteristika a klasifikácia ligandov

Príklady viacdentátnych chelátujúcich organických ligandov:

Päťčlánkový
intramolekulový
cyklus

Chelátovo koordinovaný ligand 2,2'-bipyridín

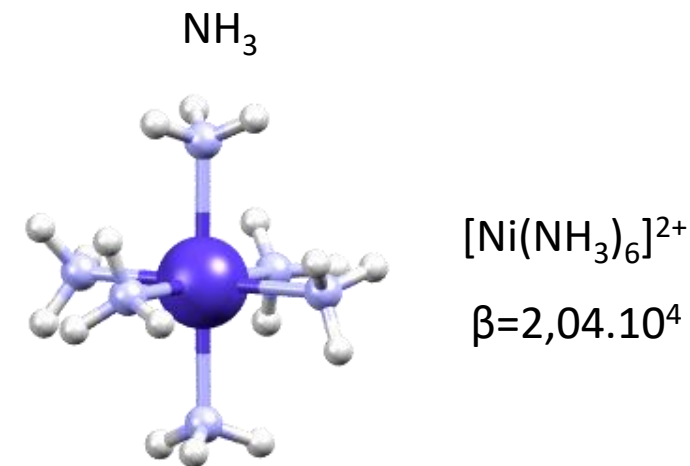
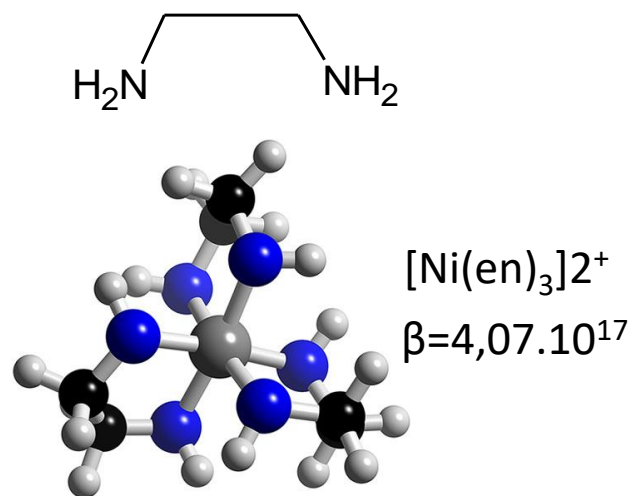
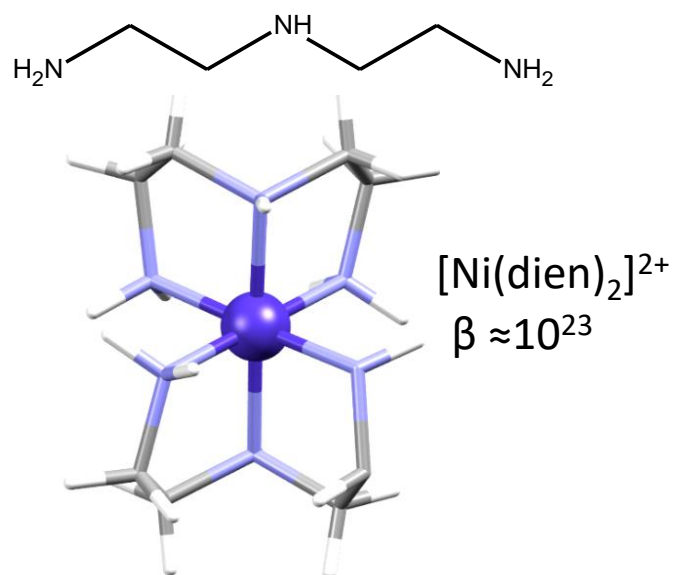
Mostíkovo koordinovaný ligand 4,4'-bipyridín.
4,4'-bipyridín teda nieje chelátový ale mostíkový ligand.

Charakteristika a klasifikácia ligandov

Chelátový efekt

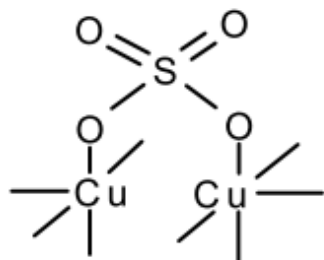
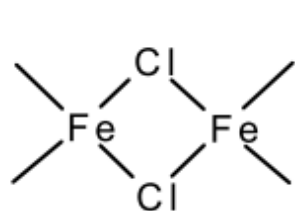
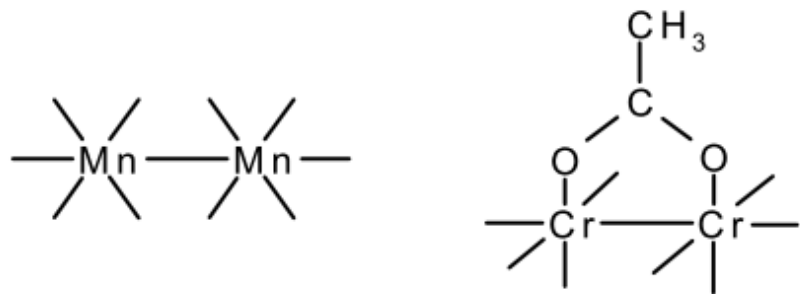
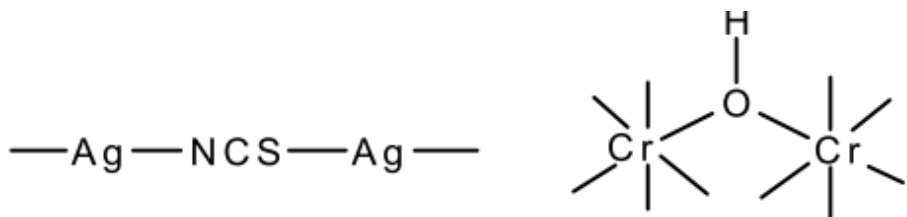
Ligandy obsahujúce tri a viac donorových atómov vytvárajú často viac chelátových kruhov v jednom komplexe

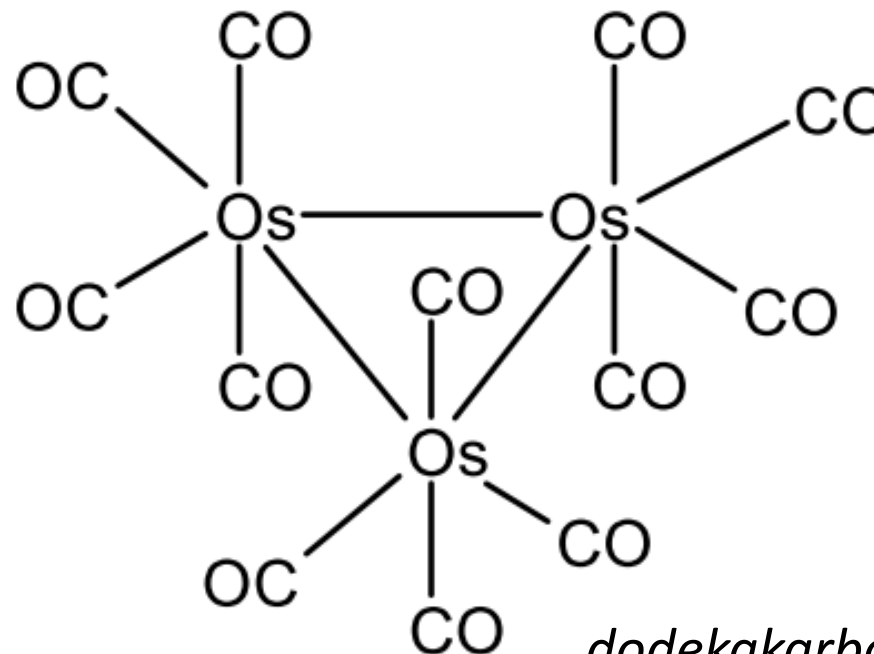
Chelátové komplexy sa často vyznačujú väčšou stálosťou než komplexné zlúčeniny necyklickej povahy s rovnakými donorovými atómami (napr. bis(dietyléntriámín)nikelnatý kation $[\text{Ni}(\text{dien})_2]^{3+}$ je stálejší ako tris(etyléndiamín)nikelnatý kation $[\text{Ni}(\text{en})_3]^{3+}$, a ten je stálejší než hexaamminnikelnatý kation $[\text{Ni}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$). Uvedené zvýšenie stálosti sprevádzané tvorbou kruhov sa nazýva **chelátový efekt**.

Klasifikácia koordinačných zlúčenín

Komplexy: Ak obsahuje komplex viac centrálnych atómov, hovoríme o **dvoj-, troj- alebo viacjadrových komplexoch**. Vo viacjadrových komplexných časticiach sú centrálny atómy navzájom pospájané mostíkovými ligandmi, t.j. jeden ligand je viazaný jedným alebo viacerými donorovými atómami k dvom (alebo viacerým) centrálnym atómom, alebo sú navzájom priamo viazané väzbou atóm kovu-atóm kovu.

Ak komplexná častica obsahuje najmenej tri navzájom viazané nelineárne usporiadané atómy kovu (ktoré môžu byť okrem toho zlúčené aj s atómami alebo atómovými skupinami ďalších prvkov), hovoríme o klastroch (z angl. cluster = strapec).

[Os₃(CO)₁₂]
dodekakarbonsyltriosmium

Stereochémia koordinačných zlúčenín

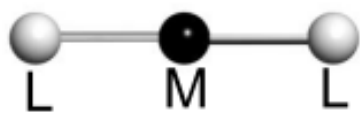
Koordinačný polyéder predstavuje rozmiestnenie donorových atómov ligandov v priestore okolo centrálného atómu.

- Dosiahnutie určitého koordinačného čísla je určené predovšetkým:
  - iónovým polomerom centrálného atómu,
  - elektrónovou konfiguráciou a dostupnosťou valenčných orbitálov centrálného atómu,
  - povahou ligandov (donorových atómov).

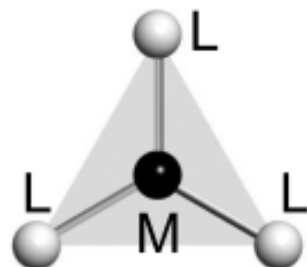
Medzi atómovými orbitálmi, ktoré majú prechodné kovy k dispozícii, hrajú z hľadiska koordinácie dominantnú úlohu $(n-1)d$. Tieto sú však v prípade prechodných kovov čiastočne alebo úplne obsadené neväzbovými elektrónmi kovu. Na hodnotu koordinačného čísla teda má vplyv aj počet neobsadených alebo zmenou elektrónovej konfigurácie uvoľnených orbitálov.

Centrálny atómy môžu v komplexoch nadobúdať hodnoty N_k od 2 do 12, najbežnejšie sú **6**, **4** a **5**. Je potrebné si uvedomiť, že daný centrálny atóm nemusí mať v rôznych komplexoch len jedno koordinačné číslo, resp. pre dané koordinačné číslo len jeden typ koordinačného polyédra napr. $[\text{FeCl}_4]^{2-}$ $N_k=4$, deoxyhemoglobín (obr 23.4) $N_k=5$ a $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ $N_k=6$.

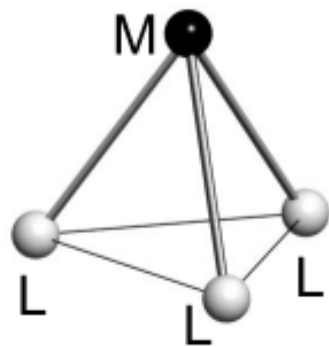
Stereochémia koordinačných zlúčenín

Koordinačné číslo 2 - pomerne zriedkavé
komplexy Cu^{I} , Ag^{I} , Au^{I} a Hg^{II} - lineárny tvar KP (napr. $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]^+$, $[\text{CuCl}_2]^-$ a $[\text{AuCl}_2]^-$).

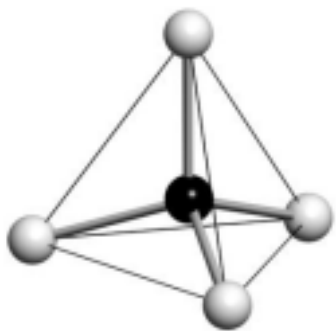
Koordinačné číslo 3 - tiež zriedkavé
I) komplexy s trigonálnym tvarom KP
(napr. $[\text{HgI}_3]^-$, $[\text{Ag}(\text{PH}_3)_3]^+$, $[\text{Cu}(\text{CN})_3]^{2-}$)

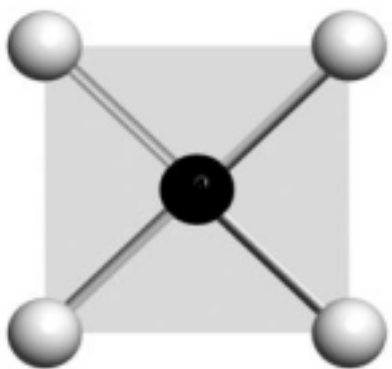
II) Koordinačné číslo 3
komplexy s trigonálne-pyramidálnym tvarom KP, (napr. $[\text{Pb}(\text{OH})_3]^-$, $[\text{SnCl}_3]^-$ - na CA M je voľný elektrónový pár).

Stereochémia koordinačných zlúčenín

Koordinačné číslo 4: veľmi časté, komplexy majú tvar tetraédrický alebo štvorcový. V prípade štvorcového tvaru je potrebná prítomnosť vhodného neobsadeného *d*-orbitálu.

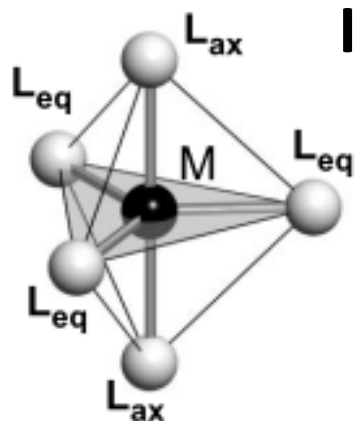
I) Tetraédrický tvar - komplexy prvkov 2. periódy (Li, Be, B a pod.), ktoré majú len 4 valenčné *s*- a *p*-orbitály (napr. $[\text{BeF}_4]^{2-}$, $[\text{BF}_4]^-$, $[\text{Be}(\text{H}_2\text{O})_4]^{2+}$), komplexy niektorých prvkov 3. periódy (napr. $[\text{AlH}_4]^-$ a $[\text{MgCl}_4]^{2-}$) ako aj 3*d*-, 4*d*- a 5*d*-prvky (napr. $[\text{Zn}(\text{CN})_4]^{2-}$ a $[\text{Cd}(\text{CN})_4]^{2-}$), Zn^{2+} a Cd^{2+} majú konfigurácia $3d^{10}$, resp. $4d^{10}$

II) Štvorcový tvar je stéricky menej výhodný než tetraédrický preto ho tvoria len CA prechodných prvkov kde elektrónová konfigurácia tento tvar preferuje. Š a diamagnetické sú komplexy s konfiguráciou d^8 , ako sú Rh^I , Ir^I , Ni^{II} , Pd^{II} , Pt^{II} a Au^{III} - tento tvar majú všetky komplexy Pd^{II} , Pt^{II} , Au^{III} , (napr. $[\text{PtCl}_4]^{2-}$, $[\text{Pt}(\text{NH}_3)_2\text{Cl}_2]$, $[\text{Pd}(\text{H}_2\text{O})_4]^{2+}$).

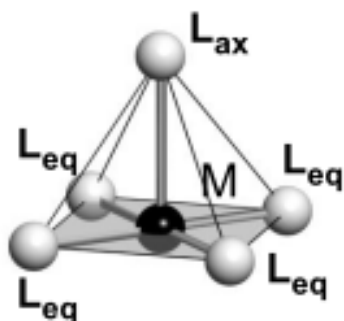
Stereochémia koordinačných zlúčenín

Koordinačné číslo 5: vyskytuje sa menej často ako $N_k=4$ alebo 6 a komplexy majú tvar trigonálnej bipyramídy (TBP) alebo tetragonálnej pyramídy (TP).

I) **TBP** – najmä komplexy s homogénnou koordinačnou sférou, napr. $[\text{Fe}(\text{CO})_5]$, $[\text{SnCl}_5]^-$ a $[\text{SiF}_5]^-$,

TBP – centrálny atóm M je v strede rovnostranného trojuholníka a koncové donorové atómy ligandu L vo vrcholoch tohto trojuholníka - ekvatoriálne ligandy a vo dvoch vrcholoch pyramídy - axiálne ligandy.

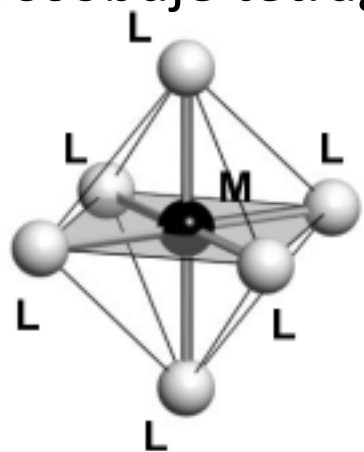

II) **TP** – najmä komplexy s heterog. koord. sférou (napr. $[\text{PdBr}_2(\text{PPh}_3)_3]$, $[\text{TiCl}_4\text{O}]^{2-}$). **TP** – atóm M je v strede štvorca základne pyramídy a donorové atómy v rohoch základne (štyri ekvatoriálne ligandy) a vrchole pyramídy (jeden axiálny ligand).

Malý energetický rozdiel: $\text{TBP} \rightleftharpoons \text{TP}$
napr. $[\text{Ni}(\text{CN})_5]^{3-}$ v tej istej zlúčenine **TBP** aj **TP**

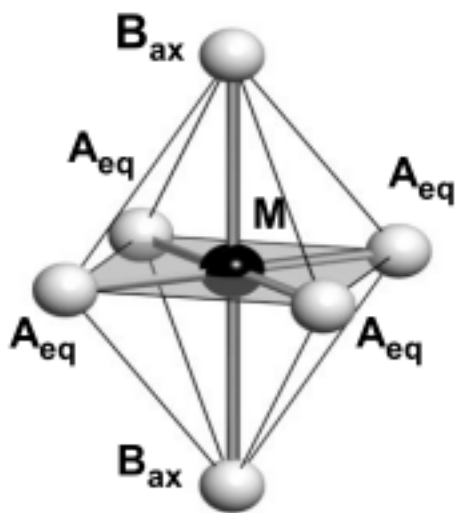
Stereochémia koordinačných zlúčenín

Koordinačné číslo 6: vyskytuje sa často a komplexy majú oktaédra. V prípade komplexov s heterogénnou koordinačnou sférou pozorujeme deformovanosť oktaedrického tvaru čo spôsobuje tetragonálno-pyramidálny tvar.

Najbežnejšie **O** komplexy s homogénnou koordinačnou sférou sú $[M(H_2O)_6]^{n+}$, $[M(NH_3)_6]^{n+}$, $[MX_6]^{n-}$, $[M(CN)_6]^{n-}$.

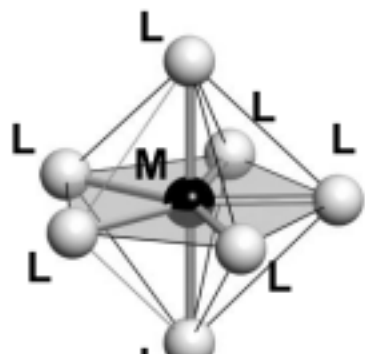
Významné sú aj **O** chelátové komplexy, napr. $[Ni(en)_3]^{2+}$ - zvyčajne pravidelný oktaéder.

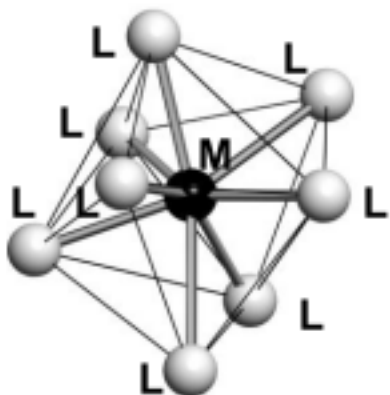
Komplexy trans- MA_4B_2 majú tvar skrátenej alebo predĺženej tetragonálnej bipyramídy. Axiálne ligandy – donorové atómy na osi z vo vrcholoch **O**. Ekvatoriálne ligandy – donorové atómy na osiach x a y vo vrcholoch oktaédra. Vzdialenosti donorových atómov ekvatoriálnych a axiálnych ligandov od centrálného atómu sú rôzne.

Stereochémia koordinačných zlúčenín

Koordinačné čísla 7 – 12 - v KZ d-prvkov sa vyskytujú zriedkavo.

Pri koordinačnom čísle 7 sa stretávame s pentagonálnou bipyramídou, ktorá bola potvrdená v prípade aniónov $[\text{UF}_7]^{3-}$, $[\text{ZrF}_7]^{3-}$ a $[\text{HfF}_7]^{3-}$.

V tetranitrátokomplexoch Ti^{IV} , Fe^{III} , Mn^{II} , Co^{II} a Zn^{II} $[\text{M}(\text{NO}_3)_4]^{q-}$, ktoré majú koordinačný polyéder tvaru *dodekaédra*, je koordinačné číslo centrálnych atómov 8.

Vysoké koord. čísla - prvky 5. a 6. periódy, napr. v $[\text{Mo}(\text{CN})_8]^{4-}$, $[\text{ReH}_9]^{2-}$, ale najčastejšie pri atómoch lantanoidov a aktinoidov (f-orbitály). Napr. v $[\text{Nd}(\text{H}_2\text{O})_9]^{3+}$ ($N_k = 9$), $[\text{Ce}(\text{NO}_3)_6]^{3-}$ ($N_k = 12$).

Izoméria koordinačných zlúčenín

IZOMÉRY: zlúčeniny s rovnakým chemickým zložením, líšiac sa štruktúrou a teda aj fyzikálno-chemickými vlastnosťami.

Pri koordinačných zlúčeninách rozlišujeme dva typy izomérov:

- **Štruktúrna izoméria** – izoméry obsahujú odlišné chemické väzby

- Hydratačná (solvatačná)
- Koordinačná
- Väzbová
- Ionizačná

- **Stereoizoméria** - izoméry obsahujú rovnaké chemické väzby, avšak rôzne rozmiestnené v priestore

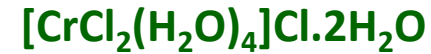
- Geometrická
- Optická

Izoméria koordinačných zlúčenín

Štruktúrna izoméria

a) **Hydratačná izoméria:** dané izoméry majú molekulu vody vystupujúcu ako ligand v jednom prípade a ako kokryštalizovaný hydrát v prípade druhom. Napr.

$[\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6]\text{Cl}_3$ (fialový) vs. $[\text{CrCl}(\text{H}_2\text{O})_5]\text{Cl}_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (svetlo zelený) vs. $[\text{CrCl}_2(\text{H}_2\text{O})_4]\text{Cl} \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ (tmavo zelený)

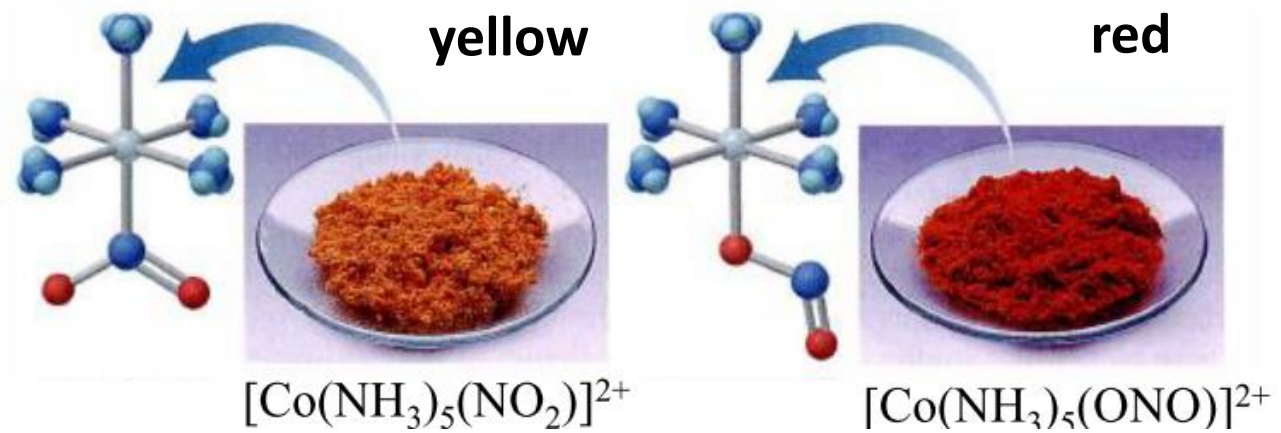
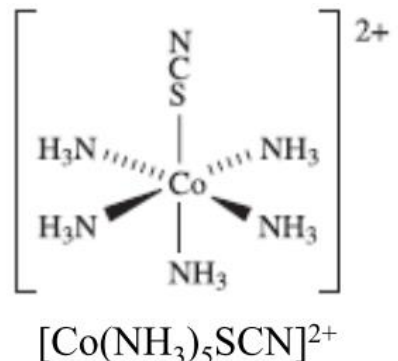
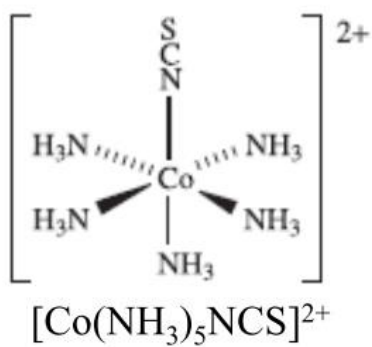

b) **Koordinačná izoméria:** vyskytuje sa iba v koordinačných zlúčeninách obsahujúcich aj komplexný kation aj komplexný anión. Koordinačné izoméry majú vzájomne vymenené ligandy medzi centrálnymi atómami kationu a aniónu, napr. $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6][\text{Cr}(\text{CN})_6]$ vs $[\text{Cr}(\text{NH}_3)_6][\text{Co}(\text{CN})_6]$

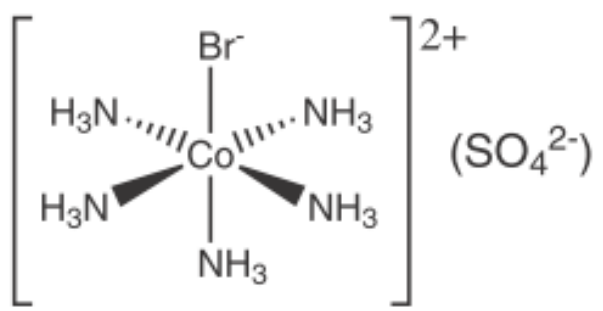
Izoméria koordinačných zlúčenín

Štruktúrna izoméria

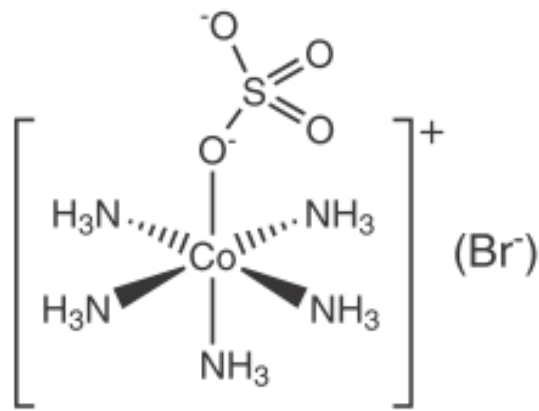
c) **Väzbová izoméria:** vyskytuje sa v prípade koordinačných zlúčenín obsahujúcich ambidentátne ligandy napr.

d) **ioznizačná izoméria:** dané izoméry majú rovnaké skupiny vystupujúce ako ligand v jednom prípade a ako protión v prípade druhom. napr $[\text{Co}(\text{Br})(\text{NH}_3)_5]\text{SO}_4$ vs. $[\text{Co}(\text{NH}_3)_5(\text{SO}_4)]\text{Br}$

červeno-fialová farba

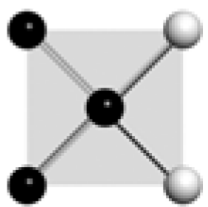

červená farba

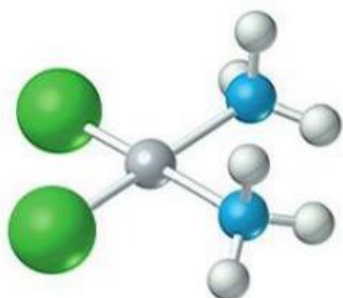
Izoméria koordinačných zlúčenín

Stereoizoméria: a) **Geometrická izoméria:** je spôsobená rozdielnym priestorovým usporiadaním ligandov okolo centrálného atómu. Uplatňuje sa pri komplexoch so štvorcovým ($N_K=4$) a oktaédrickým ($N_K=6$) usporiadaním koordinačných polyédrov, majúcich heterogénnu koordinačnú sféru.

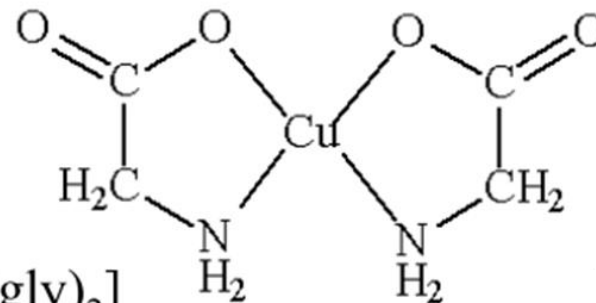
Geometrická izoméria štvorcových komplexov typu $[MA_2B_2]$ a $[M(A-B)_2]$.

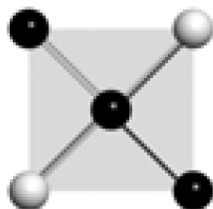
cisplatina

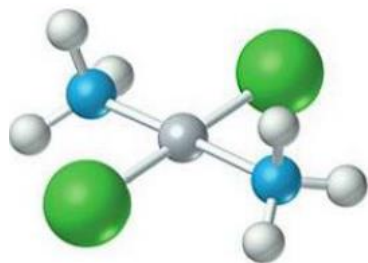
$cis-[PtCl_2(NH_3)_2]$

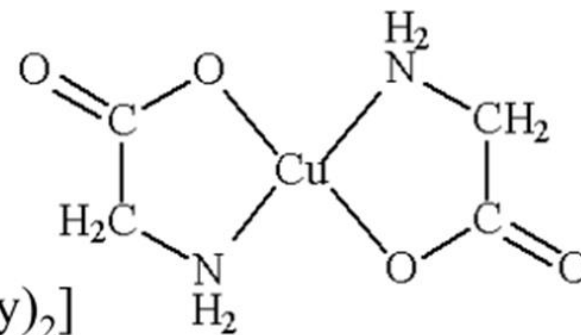
$cis-[Cu(gly)_2]$

transplatina

$trans-[PtCl_2(NH_3)_2]$

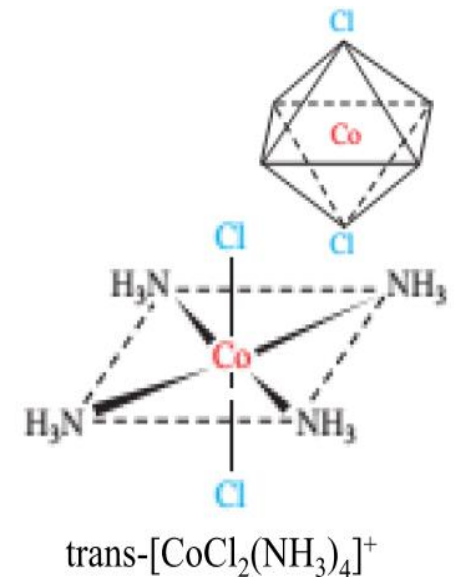
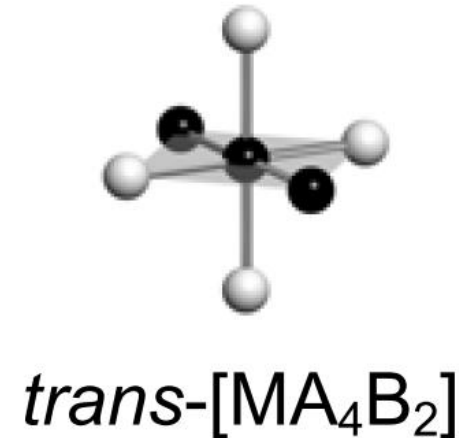
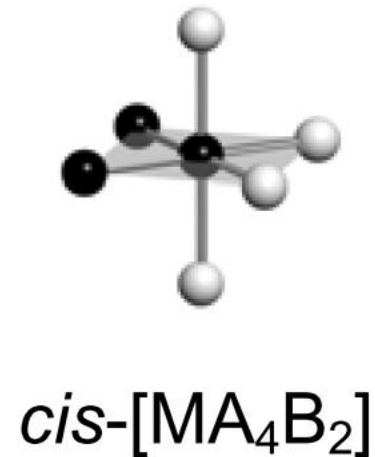
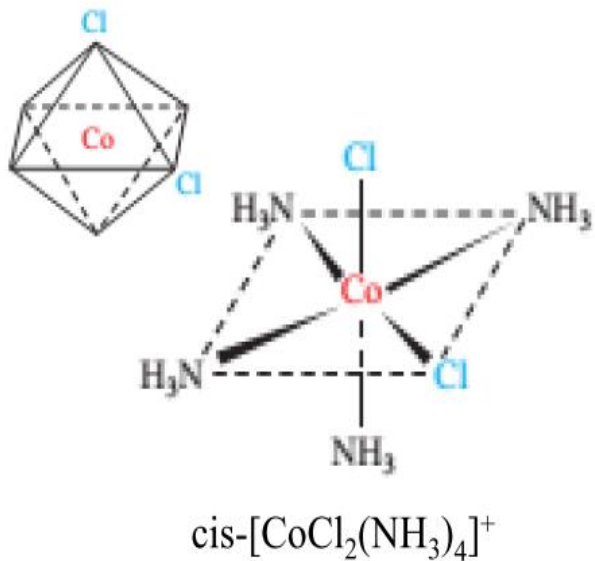

$trans-[Cu(gly)_2]$

Izoméria koordinačných zlúčenín

Stereoizoméria: a) **Geometrická izoméria:** je spôsobená rozdielnym priestorovým usporiadaním ligandov okolo centrálného atómu. Uplatňuje sa pri komplexoch so štvorcovým ($N_K=4$) a oktaédrickým ($N_K=6$) usporiadaním koordinačných polyédrov, majúcich heterogénnu koordinačnú sféru.

Geometrická izoméria oktaédrických komplexov typu $[MA_4B_2]$ a $[M(A-A)_2B_2]$

Izoméria koordinačných zlúčenín

Stereoizoméria: a) **Geometrická izoméria:** je spôsobená rozdielnym priestorovým usporiadaním ligandov okolo centrálného atómu. Uplatňuje sa pri komplexoch so štvorcovým ($N_K=4$) a oktaédrickým ($N_K=6$) usporiadaním koordinačných polyédrov, majúcich heterogénnu koordinačnú sféru.

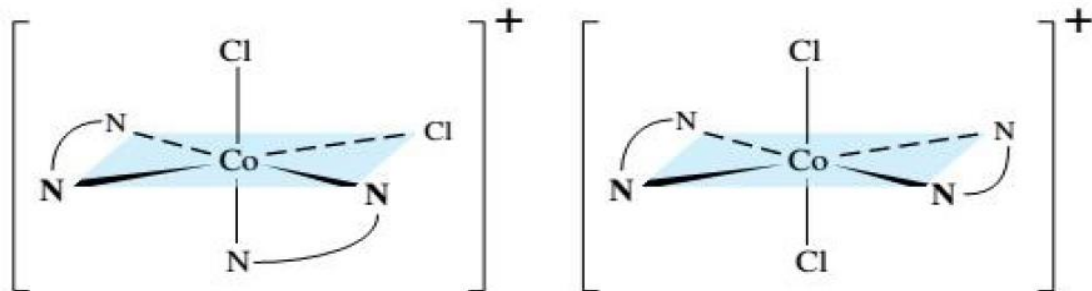
Geometrická izoméria oktaédrických komplexov typu $[MA_4B_2]$ a $[M(A-A)_2B_2]$

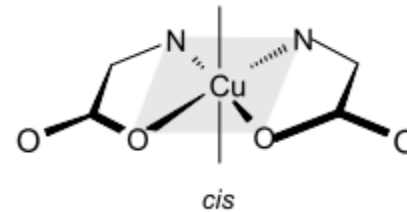
James W. Morgenthaier

cis-[CoCl₂(en)₂]⁺

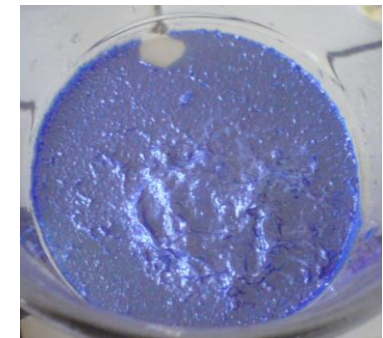
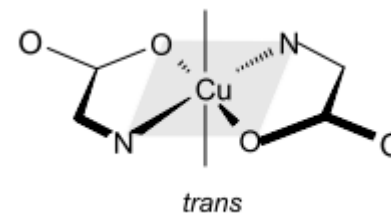
trans-[CoCl₂(en)₂]⁺

cis-[Cu(H₂O)(NH₂CH₂COO)₂]

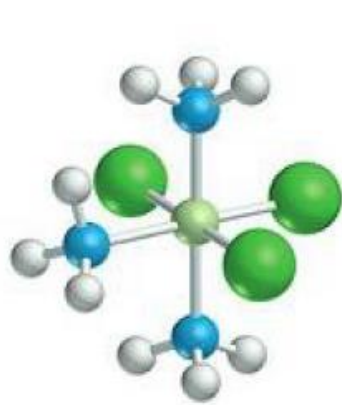
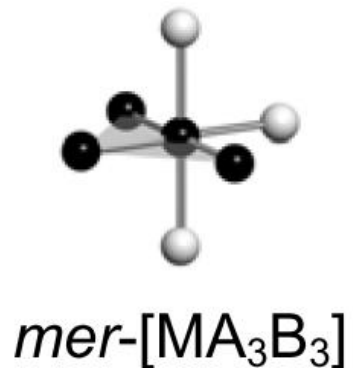
trans-[Cu(H₂O)(NH₂CH₂COO)₂]

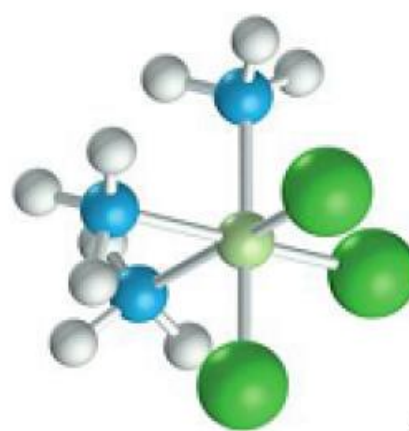
Izoméria koordinačných zlúčenín

Stereoizoméria: a) **Geometrická izoméria:** je spôsobená rozdielnym priestorovým usporiadaním ligandov okolo centrálného atómu. Uplatňuje sa pri komplexoch so štvorcovým ($N_K=4$) a oktaédrickým ($N_K=6$) usporiadaním koordinačných polyédrov, majúcich heterogénnu koordinačnú sféru. Rôzne izomérmé formy komplexu sa nazývajú v literatúre aj ako **diastereoizoméry**.

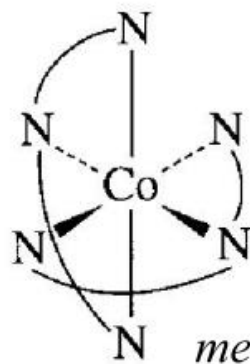
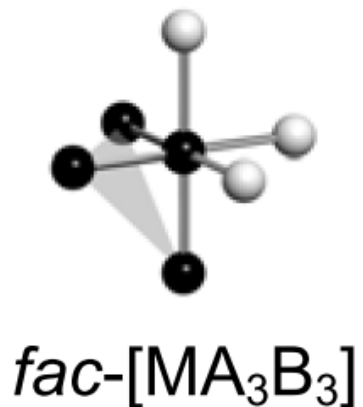
Geometrická izoméria oktaédrických komplexov typu $[MA_3B_3]$, $[M(A-B)_3]$ a $[M(A-A-A)(B-B-B)]$.

mer- $[CoCl_3(NH_3)_3]$

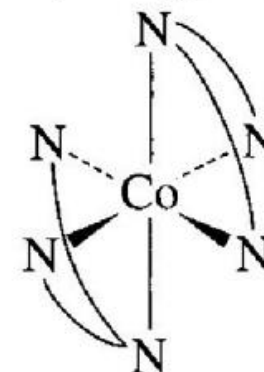
fac- $[CoCl_3(NH_3)_3]$

mer- $[Co(\text{dietyléntriamín})_2]^{2+}$

Izoméry *mer* a *fac* pre **oktaedrické** komplexy typu $[M(E-E-E)_2]$

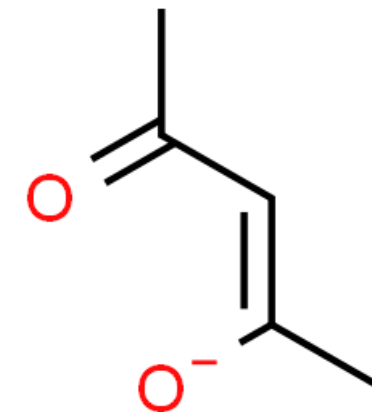
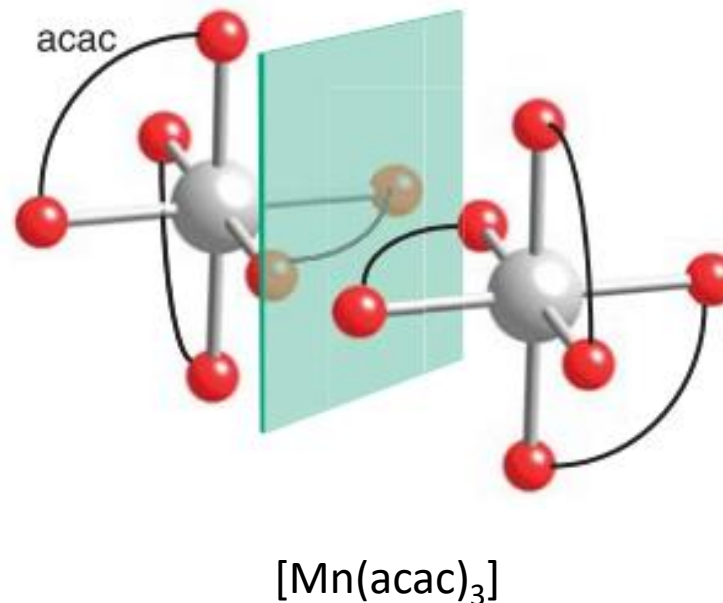
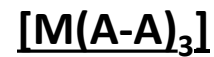
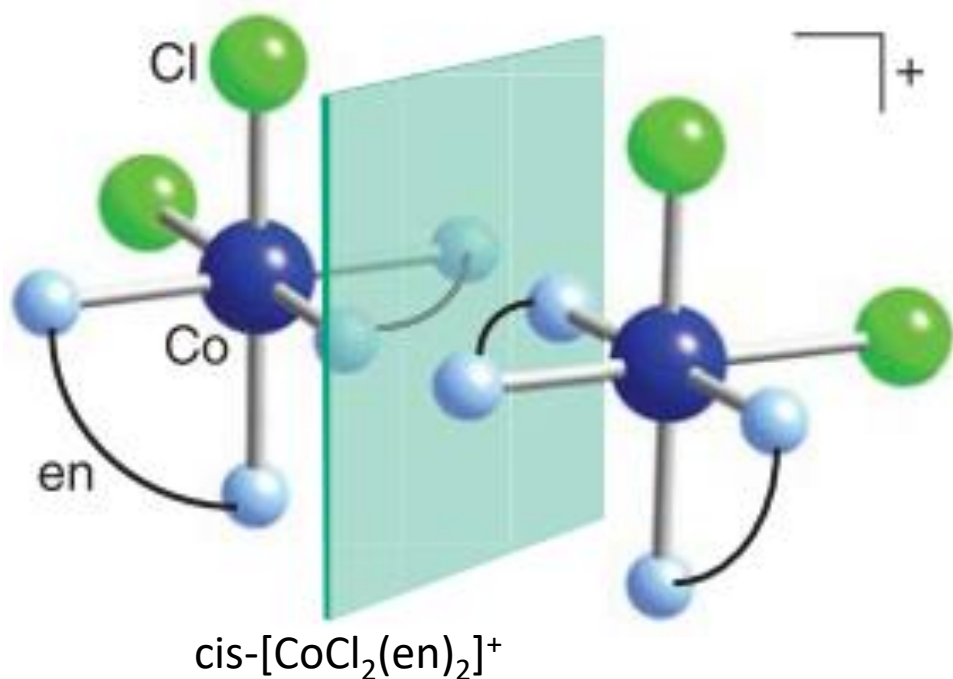
fac- $[Co(\text{dietyléntriamín})_2]^{2+}$

Izoméria koordinačných zlúčenín

Stereoizoméria: b) **Optická izoméria:** druh stereoizoméripodmienenej chiralitou molekuly ligandu alebo samotného komplexu. Prejavuje sa optickou aktivitou – otáčaním roviny polarizovaného svetla doľava (*leavo* -) alebo doprava (*deaxtro* +). Optické izoméry tvoria iba zlúčeniny, ktorým chýba stred súmernosti.

Optická izoméria oktaédrických komplexov typu cis-[M(A-A)₂B₂] a [M(A-A)₃]

Acetylacetonát (acac)

Teória kryštálového poľa (Elektrostatická teória ligandového poľa)

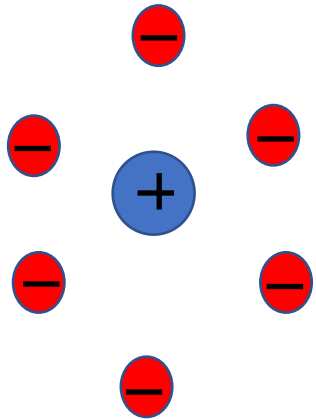
- Popisuje elektrónovú štruktúru centrálnych atómov v danej koordinácii donorových atómov
- Vysvetľuje magnetické, spektrálne a termodynamické vlastnosti komplexov

Elektrostatická teória ligandového poľa (Teória kryštálového poľa, TKP)

PREDPOKLADY TKP

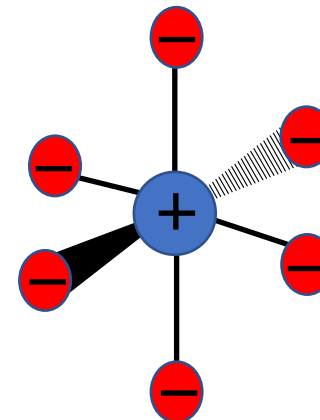
- **ligandy sú stotožnené s bodovými nábojmi (dipólmi)**

v Teórii kryštálového poľa uvažujeme donorové atómy len ako náboje rozmiestnené okolo centrálného atómu

centrálny atóm
donorové atómy

v Teórii ligandového poľa uvažujeme donorové ligandy nielen ako náboje rozmiestnené okolo centrálného atómu ale aj ako atómy tvoriace polárne kovalentné väzby s centrálnym atómom

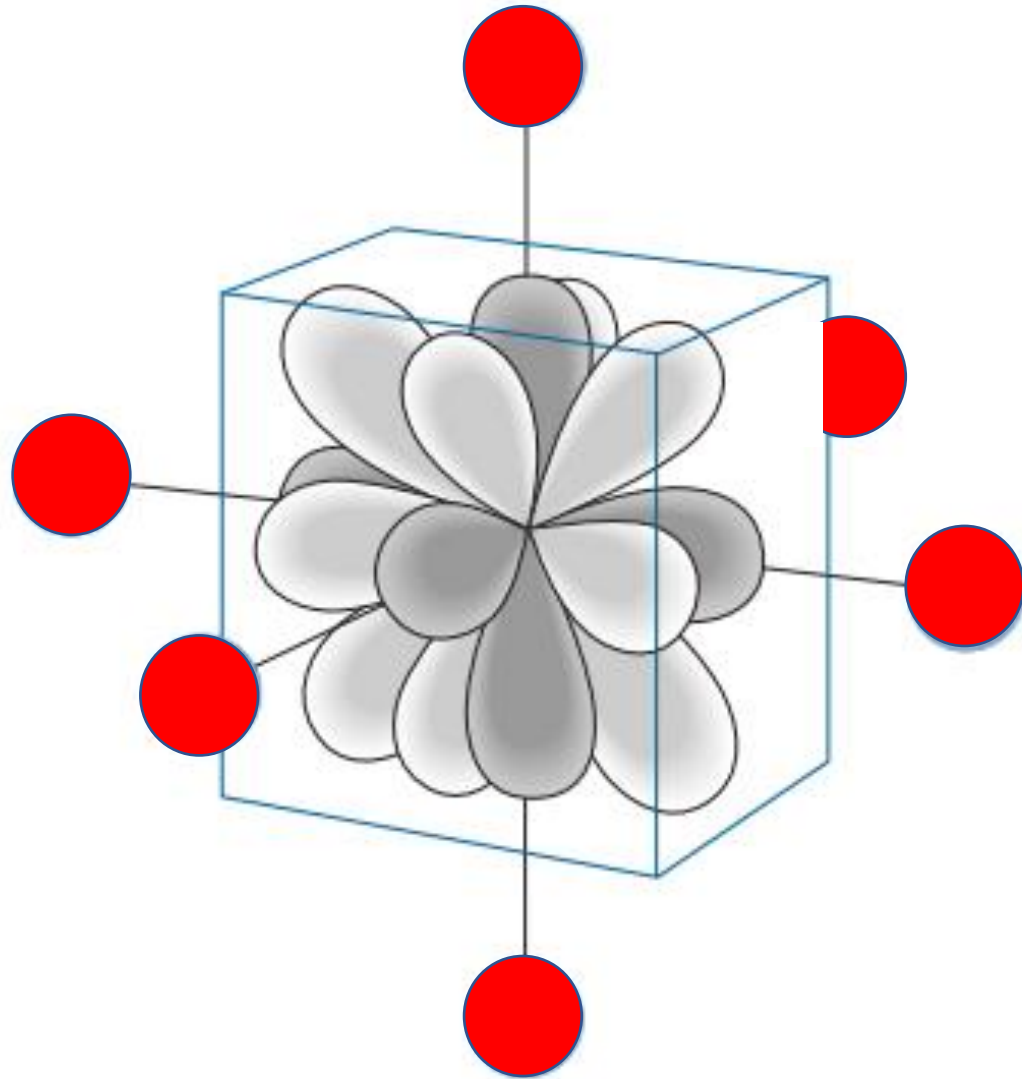

Elektrostatická teória ligandového poľa (Teória kryštálového poľa, TKP)

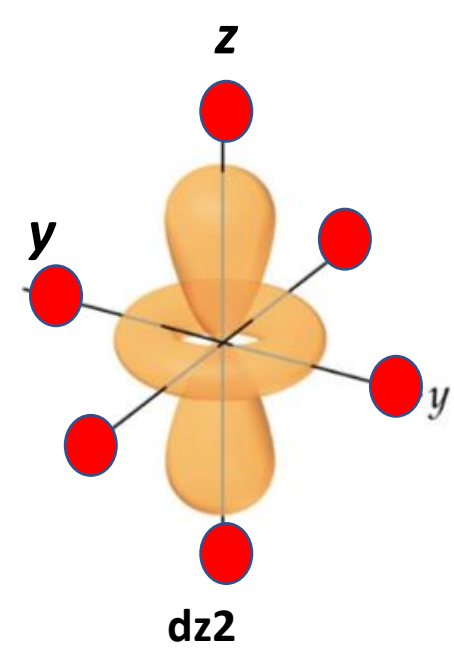
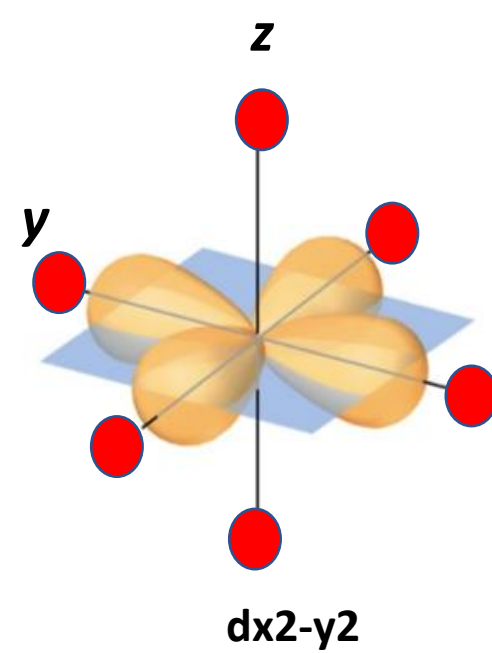
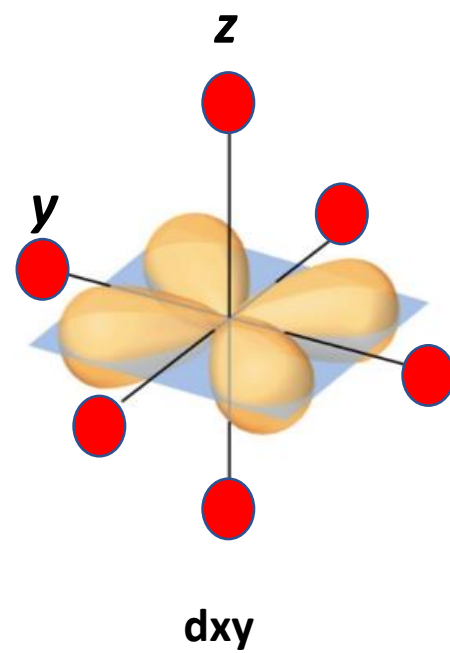
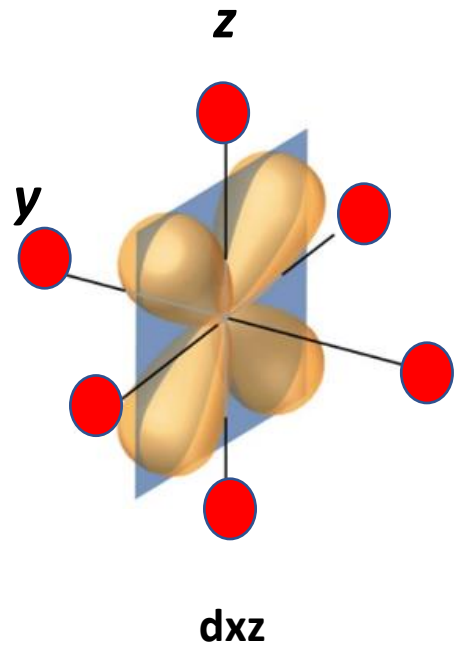
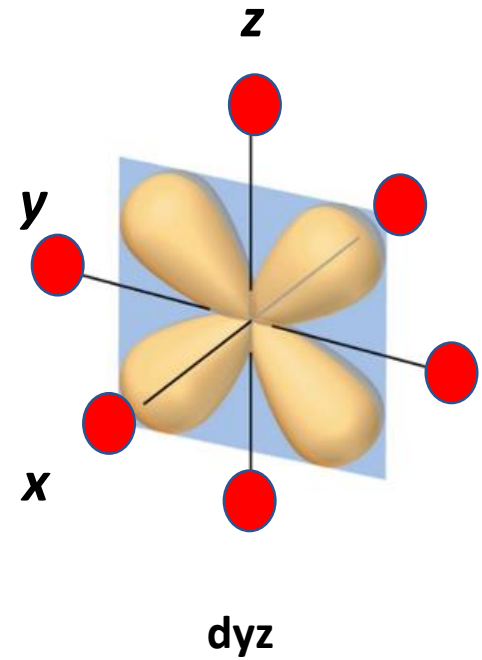
PREDPOKLADY TKP

- ligandy sú stotožnené s bodovými nábojmi (dipólmi)
- medzi centrálnym atómom (Lewisovou kyselinou, napr. Ti^{III} , Mn^{II} , Fe^{II} atď.) a ligandom (Lewisovou zásadou, napr. H_2O , NH_3 , Cl^- , CN^- atď.) uvažujeme len elektrostatické interakcie
- Energetické hladiny d - orbitálov centrálného atómu sa v takomto „kryštálovom poli“ ligandov L štiepia vplyvom elektrostatického odpudzovania s elektrónmi ligandov.

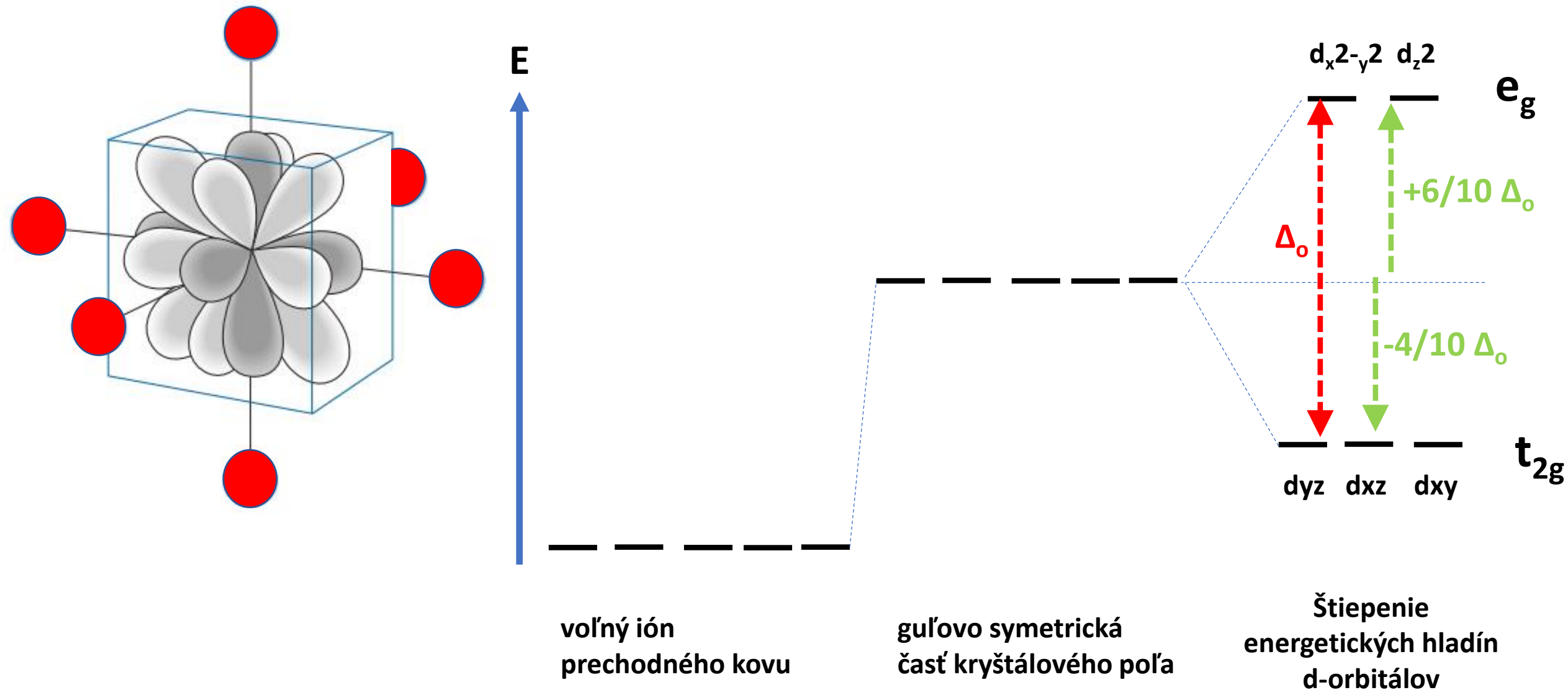
Oktaédrické kryštálové pole

Oktaédrické kryštalové pole

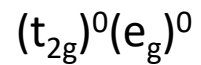
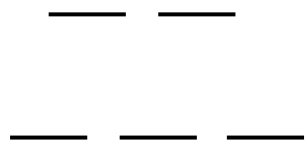
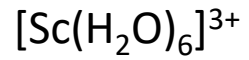

Štiepenie energetických hladín d-orbitálov v oktaédrickom kryštálovom poli

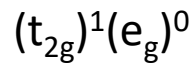
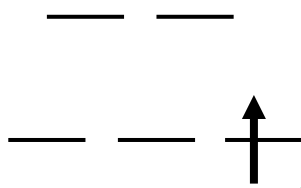
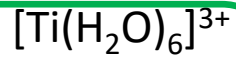

Oktaédrické komplexy prechodných kovov

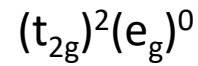
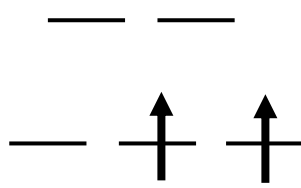
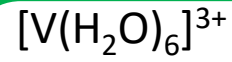
3d⁰

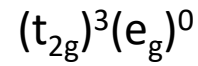
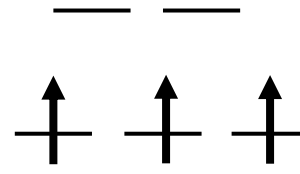
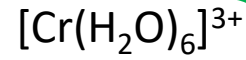
3d¹

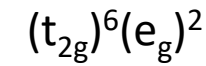
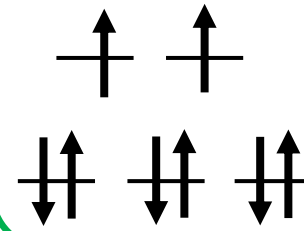
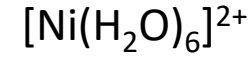
3d²

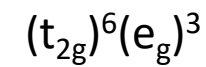
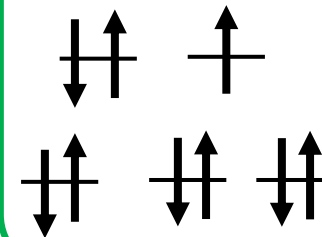
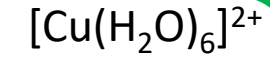
3d³

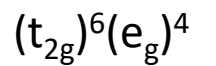
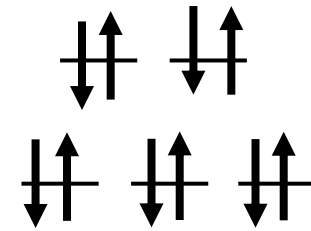
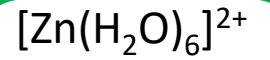
3d⁸

3d⁹

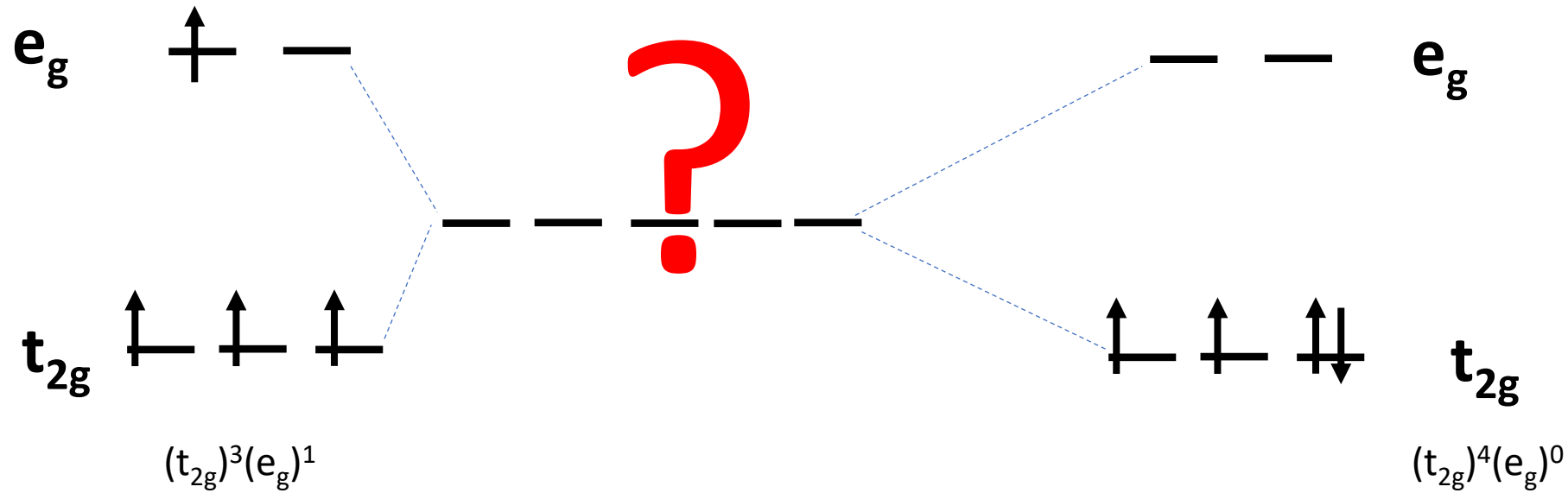
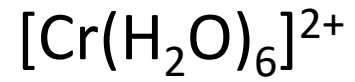

3d¹⁰

Oktaédrické komplexy prechodných kovov

$3d^4$

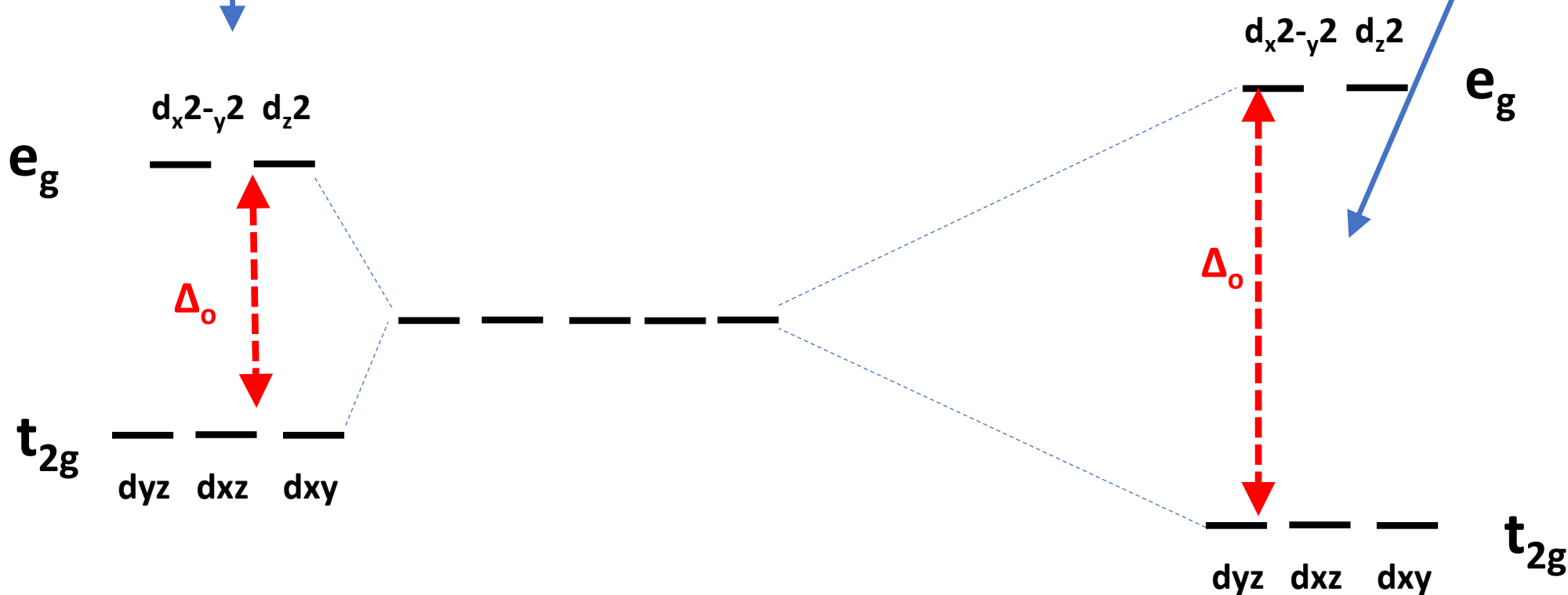

Spektrochemický rad ligandov

Ak sa zistí hodnota Δ_o pre komplexy jedného centrálného atómu s oktaédrickým chromofórom, všeobecne ML_6 , môžu sa ligandy zoradiť podľa vzrastu $\Delta_o(10 Dq)$, ktoré spôsobili. Zistilo sa, že toto poradie, nazývané *spektrochemický rad ligandov*, kvalitatívne v podstate nezávisí od centrálného atómu M a je pre bežné ligandy takéto:

Slabé kryštálové pole = malé štiepenie d orbitálov

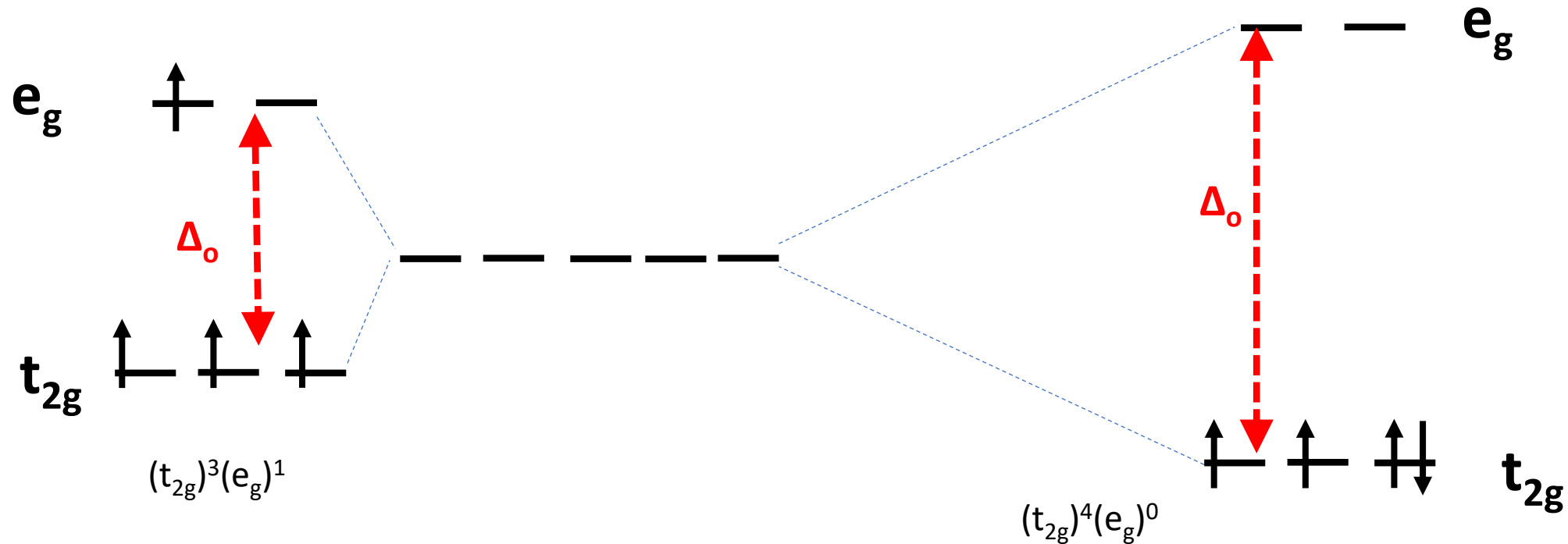
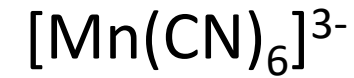
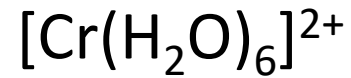
$I^- < Br^- < Cl^- < SCN^- < F^- < OH^- < H_2O < NCS^- < NH_2CH_2COO^- \ll NH_3 \ll en \ll bpy, phen$
 $< ONO^- < NO_2^- < PH_3 < CO < CN^-$

Silné kryštálové pole = veľké štiepenie d orbitálov

Oktaédrické komplexy prechodných kovov

$3d^4$

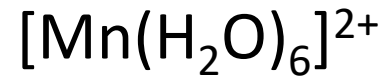

počet nespárených elektrónov $n=4$
 $S = 4/2 = 2$
vysokospinový („high-spin“, HS)
paramagnetický

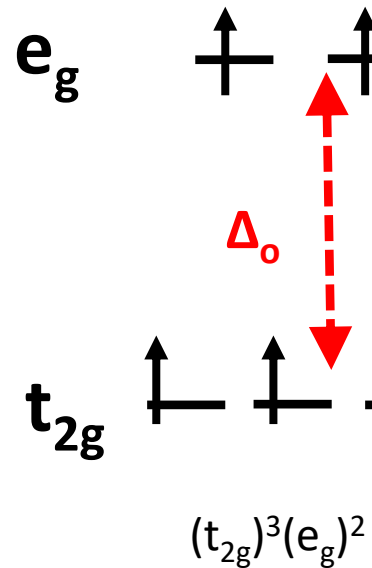
počet nespárených elektrónov $n=2$
 $S = 2/2 = 1$
nízkospinový („low-spin“, LS)
paramagnetický

Oktaédrické komplexy prechodných kovov

$3d^5$

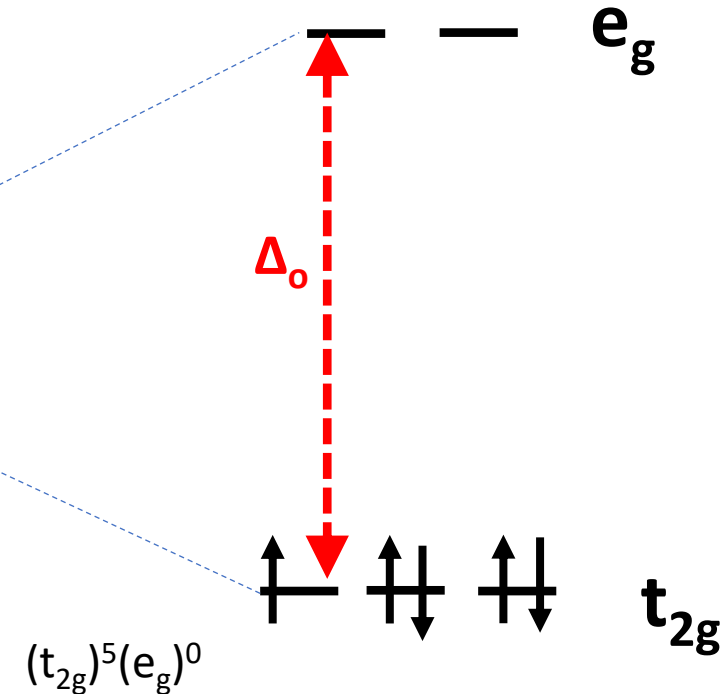
HS

počet nespárených elektrónov $n=5$
 $S= 5/2$
paramagnetický

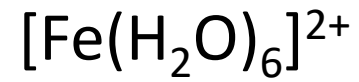
LS

počet nespárených elektrónov $n=1$
 $S= 1/2$
paramagnetický

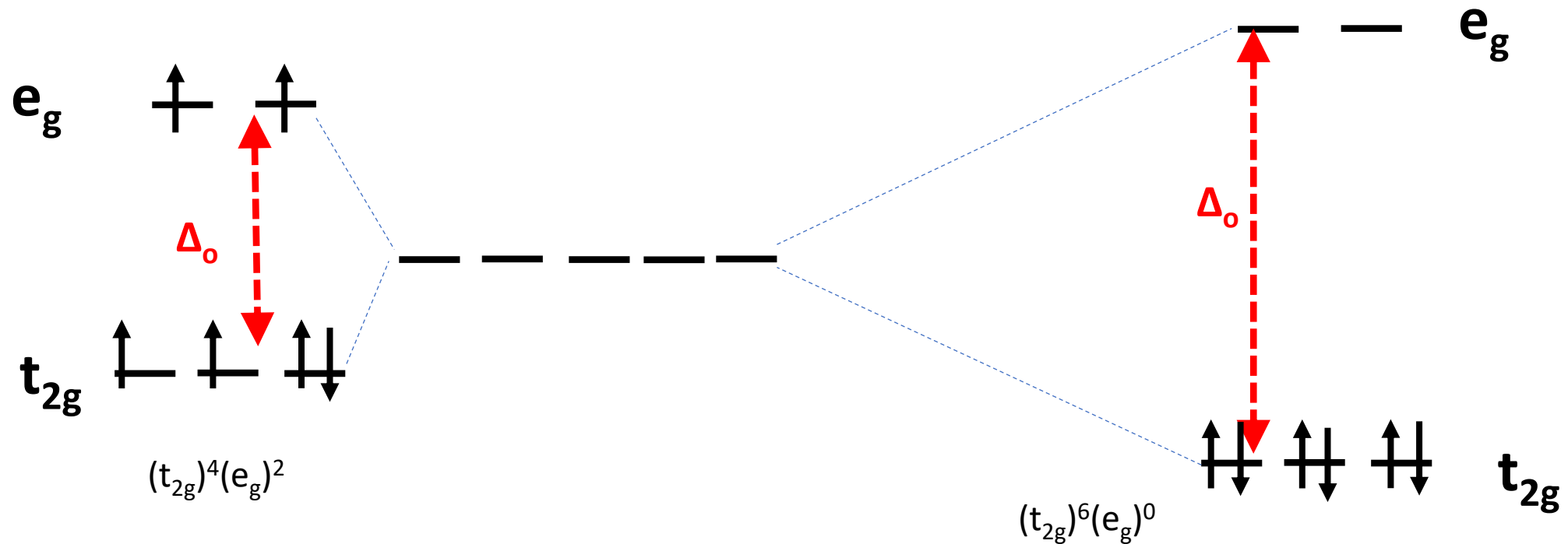
Oktaédrické komplexy prechodných kovov

$3d^6$

HS

LS

počet nespárených elektrónov $n=4$

$$S = 4/2 = 2$$

paramagnetický

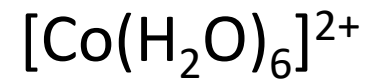
počet nespárených elektrónov $n=0$

$$S = 0/2 = 0$$

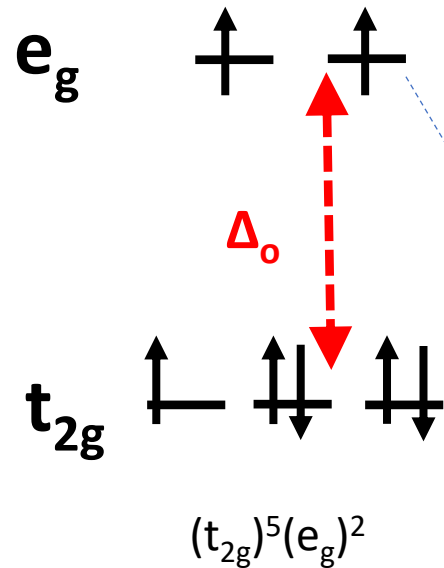
diamagnetický

Oktaédrické komplexy prechodných kovov

3d⁷

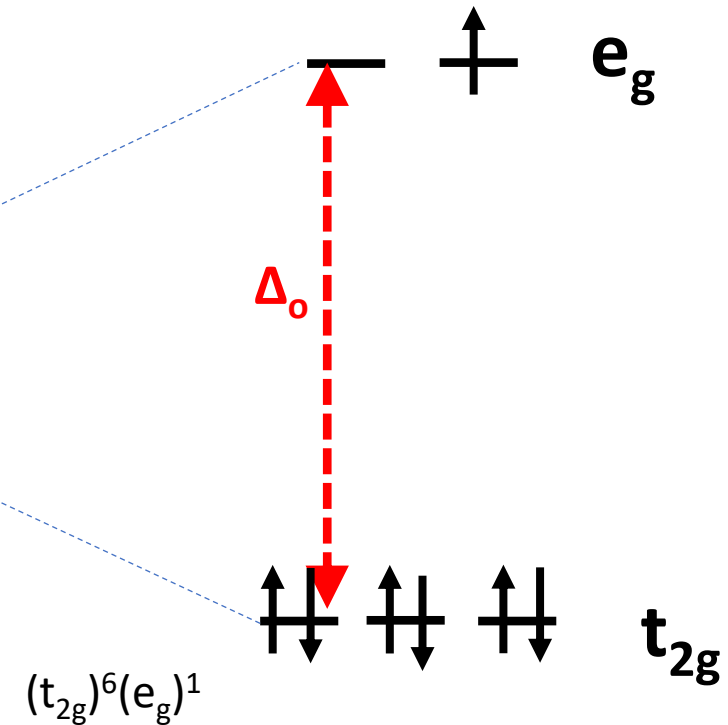
HS

počet nespárených elektrónov $n=3$
 $S= 3/2$
paramagnetický

LS

počet nespárených elektrónov $n=1$
 $S= 1/2$
paramagnetický